

Transformacja krajobrazów wiejskich regionu łódzkiego pod wpływem rozwoju funkcji turystycznych

Transformation of rural landscapes in the Łódź region by influence of the tourist functions development

Stanisław Krysiak

Katedra Geografii Fizycznej, Uniwersytet Łódzki
ul. G. Narutowicza 88, 90-139 Łódź
e-mail: krysiak@uni.lodz.pl

Abstract. Recent decades, especially period after the political transformation since the end of the 1980s, has marked in rural landscapes through changes in land use. The significant part of those changes is connected with the development of tourist functions which are replacing previous agricultural or agricultural-forest use to a high degree. The article shows spatial aspects of the tourist colonization in Łódź region and pays attention to the concentration of summer housing in the suburban area of Łódź and also to the location of recreational estates on poor habitats on fluvio-glacial sands and gravels, aeolian sands, fluvial sands and gravels of overflow terraces. It also presents characteristic forms of tourist management, directions of their contemporary changes and devastation examples of recreational objects for individual and collective rest. What is more, it indicates ecological-landscape consequences of the summer settlement concentration and also ecosystems fragmentation, area and punctual pollution and common occurrence of overgrowing wastelands.

Słowa kluczowe: krajobrazy wiejskie, transformacja krajobrazu, kolonizacja turystyczna, osadnictwo turystyczne, fragmentacja ekosystemów

Key words: rural landscapes, landscape transformation, touristic colonization, tourist settlement, ecosystems fragmentation

Wprowadzenie

Ostatnie dziesięciolecie, a zwłaszcza okres po transformacji ustrojowej końca lat 80. to czas znacznych przekształceń struktury użytkowania ziemi. Intensywne zmiany objęły krajobrazy wiejskie, zdominowane dotychczas przez użytkowanie rolnicze lub rolniczo-leśne. W procesach restrukturyzacyjnych terenów wiejskich wystąpiły przeciwstawne kierunki przemian, w znacznym stopniu nawiązujące do walorów użytkowych siedlisk. Na obszarach o dużej przydatności rolniczej zaznaczył się wzrost intensywności użytkowania, skutkujący postępującym upraszczaniem struktury krajobrazowej. Na terenach niezbyt zasobnych gleb dał się zaobserwować odwrót od użytkowania rolniczego, czego przestrzennym odzwierciedleniem są rozległe powierzchnie ziem leżących odłogiem (Krysiak 2008).

Na przemiany użytkowania terenów wiejskich nałożyło się zainteresowanie społeczeństwa tymi obszarami jako przestrzenią rekreacyjną. Jak stwierdza M. Drzewiecki (1992) postępująca urbanizacja, „odrywanie się” od przyrody i dehumanizacja otoczenia sprawiły, że pojawił się wzrost zapotrzebowania na wypoczynek

w środowisku o większym stopniu naturalności, gdzie nadal dominującą rolę posiadają elementy przyrodnicze. Materialnym wyrazem tego zainteresowania są różnorodne formy skupionego lub rozproszonego budownictwa letniskowego, coraz bardziej widoczne w fizjonomii krajobrazów wiejskich. Badania autora w zakresie rejestracji współczesnych przemian użytkowania ziemi w regionie łódzkim wskazują, że niektóre tereny o niewielkim potencjale produktywności biotycznej, stały się atrakcyjnymi obszarami recepcyjnymi turystyki (Krysiak 2009). W wielu wsiach, szczególnie tych położonych w bliskim sąsiedztwie Łodzi, nastąpiły głębokie przekształcenia funkcjonalne, wyrażające się zastępowaniem tradycyjnej działalności rolniczej przez funkcję wypoczynkową. Nakładanie się procesów kolonizacji turystycznej i postępującego zaniku użytkowania ornego i łąkowo-pastwiskowego ma również wymiar ekologiczny. Do aspektów pozytywnych w otoczeniu wielu osiedli letniskowych, zwłaszcza tych rozproszonych lub o niewielkiej liczbie działek rekreacyjnych, zaliczyć można wzrost stopnia naturalności krajobrazu. Odczucie takie dają współwystępujące obok siebie odłogi o różnym stopniu zaawansowania sukcesji wtórnej, mające już miejscami postać zwartych zadrzewień, stanowiących inicjalne formy dla nowych zbiorowisk leśnych. Wynikiem nadmiernej kolonizacji turystycznej są również zmiany o charakterze negatywnym, w tym różne formy zanieczyszczeń obszarowych i punktowych oraz postępująca fragmentacja ekosystemów, spowodowana przez zwarte kompleksy osiedli rekreacyjnych.

Aspekty przestrzenne kolonizacji turystycznej w regionie łódzkim

Współcześnie pod względem zajmowanej przestrzeni oraz liczebności dominującą rolę w kolonizacji turystycznej posiadają tereny związane z indywidualnym budownictwem letniskowym. Na powyższy fakt wskazują szczegółowe studia kształtowania przestrzeni wypoczynkowej wykonane dla kilku fragmentów regionu łódzkiego. R. Szkup (2003) wykazał istnienie w zachodnim sektorze strefy podmiejskiej Łodzi 7525 działek letniskowych, B. Włodarczyk (1999) w strefie krawędziowej Wyżyny Łódzkiej 5632 działki, J. Wojciechowska (1998) na obszarach nadpilniczych 2269 działek oraz R. Wiluś (1997) w dolinie Warty między Działoszyńcem a Uniejowem 780 działek. Przytoczone dane, pochodzące sprzed kilkunastu lat, wskazują że już wówczas na analizowanych obszarach, należących do 48 gmin, łączna liczba działek letniskowych przekraczała 16200. Można przyjąć, że w roku 2010 we wszystkich 157 gminach województwa łódzkiego liczba ta kształtuje się na poziomie kilkudziesięciu tysięcy. Zmarginalizowana została rola turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, jak pensjonaty, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, schroniska młodzieżowe, kempingi i pola biwakowe, czego wyrazem jest postępujące zmniejszanie się ich liczby (tab. 1).

Tabela 1. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w województwie łódzkim.

Table 1. Collective tourist accommodation establishments of the łódzkie voivodship.

Typ obiektu	2000	2006	2008
Ośrodki wczasowe	23	14	11
Ośrodki kolonijne	5	2	2
Pensjonaty	10	1	-
Domy wycieczkowe	10	6	6
Schroniska młodzieżowe	13	13	9
Kempingi	16	5	2
Pola biwakowe	7	8	4

Źródło: Rocznik statystyczny województwa łódzkiego 2009. Urząd Statystyczny w Łodzi.

W przestrzennym udziale osiedli letniskowych województwa łódzkiego dostrzec można wyraźny związek z odległością od Łodzi i dużych miast satelitarnych przylegających do jej granic. W zachodnim sektorze strefy podmiejskiej Łodzi R. Szkup (2003) wykazał koncentrację kompleksów działek letniskowych w promieniu 30 km od Łodzi, ich incydentalne występowanie w sektorze 30-45 km oraz ponowny znaczny wzrost ich liczebności

w strefie 45-55 km, gdzie zachętę lokalizacyjną stanowią walory środowiska związane kompleksami leśnymi, doliną Warty oraz wodami zbiornika retencyjnego Jeziorsko.

W analizie aspektów przestrzennych kolonizacji turystycznej, obok odległości od Łodzi, niezmiernie istotne są również uwarunkowania przyrodnicze. Wysoczyznowe geokompleksy zbudowane z glin zwałowych, z lessopodobnych serii pyłowych podścielonych glinami zwałowymi, będące obszarami występowania urodzajnych gleb brunatnych i pływowych, a także tereny gliniastych zwierzelin skał węglanowych z rędzinami brunatnymi, spotykane w południowej części regionu łódzkiego, są miejscami intensywnego użytkowania rolniczego. Odnaczają się one zazwyczaj brakiem kompleksów działek letniskowych, co można wytłumaczyć niewielką atrakcyjnością turystyczną monotonna krajobrazu rolniczego, a niejednokrotnie wysoką uciążliwością zapachową związaną z przemysłowym chowem trzody chłewnej. Istotnym powodem nieobecności zabudowy letniskowej są również uwarunkowania natury prawnej, wynikające z Ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U.95.16.78 z dnia 22 lutego 1995 r.) ograniczającej możliwości wykorzystania wartościowych gruntów rolnych na cele nierolnicze. Prawidłowością w lokalizacji skupisk zabudowy letniskowej jest ich występowanie na terenach ubogich, nadmiernie przepuszczalnych siedlisk na piaskach i żwirach wodnolodowcowych, piaskach eolicznych oraz piaskach i żwirach rzecznych teras nadzalewowych. Niewielka przydatność rolnicza pokrywy glebowej tych siedlisk, zazwyczaj reprezentowanych przez gleby kwalifikowane do kompleksu żytniego słabego i żytniego bardzo słabego, nie zapewnia warunków do efektywnego gospodarowania rolniczego. Jednocześnie duży udział zbiorowisk borowych o korzystnych cechach bioklimatu, obecność odlogów z zaawansowaną sukcesją, urozmaicona rzeźba w przypadku obszarów akumulacji eolicznej, łatwiejsza procedura odrolnienia, decydują o częstym wyborze tych powierzchni pod zabudowę letniskową.

Konfrontacja lokalizacji skupisk zabudowy letniskowej z litologią i genezą utworów powierzchniowych, określoną na podstawie Szczegółowych Map Geologicznych Polski w skali 1:50 000, pozwala stwierdzić, że w regionie łódzkim osiedla rekreacyjne najczęściej występują na obszarach piaszczysto-żwirowej akumulacji wodnolodowcowej. Taką lokalizację posiadają na przykład działki letniskowe na terenie miejscowości: Sokolniki-Las, Grotniki, Kolumna, Rosanów, Kębliny, Przatów, Wilamów, Hipolitów, Elodia, Ludowinka, Chorzyszów, Pelagia, Dobków, Leśnica, Wodzierady, Włodzimierz, Magdalenów, Józefów, Nowy Świat, Kwiatkowie, Wrząca, Jerwonice, Zofiówka, Mauryców, Charbice Dolne, Madaje Nowe, Orzechów, Kontrewers, Zagrodniki, Kazimierz, Stanisławów, Beldów, Żabiczki, Babice, Sobień, Huta Bardzyńska, Dąbrówka Woźnicka, Panaszew, Krasnolany, Kolonia Brużycza, Ruda Bugaj, Łobódź, Siedlątków, Łyszkowice, Trzy Morgi, Barkowice Mokre, Zarzęcin, Włodzimierzów, Ciebłowice, Kuźnica Żerechowska. Walorami rekreacyjnymi odznaczają także tereny występowania piasków eolicznych wydm i pokryw tarczowych, zazwyczaj w znacznym stopniu porośnięte borami sosnowymi. Miejscowościami, których części letniskowe posiadają takie położenie są: Lasek, Lasek-Wrzosy, Ciężków, Nowy Adamów, Przekora, Golice, Budy Wolskie, Rąbinek, Wilków, Franciszków, Madaje Stare, Dobków, Zalew, Apolonia, Brużyczka Księstwo, Rokitnica, Rydzynki, Faustynów, Teodory, Wojciechów, Czarny Las (Krysiak 2009). Innymi miejscami lokalizacji działek letniskowych są doliny rzeczne, których atrakcyjność wynika z dostępności do wody, walorów estetycznych i widokowych krajobrazu, możliwości realizacji różnych form aktywnego wypoczynku. Miejscowościami, w których zabudowa letniskowa znajduje na obszarach dolinnych, głównie na piaszczysto-żwirowych terasach nadzalewowych są m.in. Chałupki, Taras, Łęg Ręczyński, Placówki, Zygmuntów, Przewóz, Biała, Ostrów, Zarzęcin, Bronisławów, Barkowice Mokre, Ciebłowice, Spała, Teofilów położone w dolinie Pilicy; Troiny, Załęcze Małe, Załęcze Wielkie, Kępowizna, Kamion, Toporów, Przywóz, Krzeczów, Kochlew, Drobnice, Siemiechów, Majaczewice, Strumiany, Antonin, Rembieszów, Bobrowniki, Pstrokonie, Chojne, Ruda, Brzeg, Glinno, Wylazłów, Popów, Leśnik, Łyszkowice, Siedlątków, Księża Młyny w dolinie Warty; Florentynów, Bechcice w dolinie Neru; Zimna Woda, Jamborek, Morgi, Kolonia Ldzań, Barycz w dolinie Grabi; Swędówek, Kębliny w dolinie Moszczenicy.

Charakterystyczne formy kolonizacji turystycznej regionu łódzkiego i kierunki ich przemian

Zagospodarowanie turystyczne, stopniowo coraz bardziej wpisujące się w krajobraz wiejski, przybiera różnorodne formy różniące się pod względem fizjonomii i intensywności użytkowania rekreacyjnego.

Wśród nich najczęściej spotykane są osiedla „drugich domów”, skupiska działek letniskowych z zabudową typu kempingowego i pracownicze ogródki działkowe. Mniej liczną grupę obiektów rekreacyjnych stanowią zabudowania typu zagrodowego zaadaptowane przez nowych właścicieli do celów wypoczynkowych oraz ośrodki wczasowe z ofertą zbiorowego zakwaterowania, które swój rozkwit przeżywały w latach 60. i 70. ubiegłego wieku. Agroturystyka, dobrze rozwinięta w niektórych częściach Polski, w regionie łódzkim nie odgrywa jeszcze większej roli (Wojciechowska 2009).

W transformacji współczesnych krajobrazów wiejskich regionu łódzkiego coraz istotniejszą rolę odgrywają „drugie domy”, szczególnie liczne w bliskim sąsiedztwie aglomeracji łódzkiej. Za ich sprawą funkcja rekreacyjna miejscowości często przekształca się w funkcję mieszkaniową. Powyższe tendencje zostały udokumentowane przez M. Makowską-Iskierkę (2004) w osiedlu letniskowym Sokolniki Las, gdzie obserwuje się stały wzrost liczby domów całorocznych.

Bardzo powszechną formą osadnictwa letniskowego na terenach porolnych oraz w lasach prywatnych są działki letniskowe, odznaczające się bardzo dużym zróżnicowaniem fizjonomycznym elementów infrastruktury turystycznej. Szczególnym „bogactwem” architektonicznym cechują się pomieszczenia służące za bazę noclegową począwszy od drewnianych chat w stylu „góralskim”, przez różnorodne pod względem kształtu domki kempingowe, barakowozy, wagony kolejowe, tramwaje, kioski „Ruchu”, obudowane wiatami przyczepy turystyczne, kontenery, po blaszane nadbudówki zdemontowane z samochodów ciężarowych. Część działek letniskowych nie posiada pomieszczeń noclegowych, a o ich rekreacyjnym charakterze świadczą zbudowane z kamieni grille, drabinki i huśtawki dla dzieci, place do gry w piłkę, altanki o drewnianych ażurowych ściankach, ławy i stoły, a w skrajnych przypadkach jedynie płoty, podkreślające granice terenu prywatnego (Krysiak 2009). Działki letniskowe, o przedstawionym powyżej charakterze, występują w całym regionie łódzkim, lecz częściej są dominującą formą osadnictwa letniskowego na obszarach położonych dalej od aglomeracji łódzkiej, zwłaszcza w atrakcyjnych przyrodniczo terenach nadpilicznych i nadwarciańskich. Można znaleźć miejsca liczego powstawania nowych działek (np. w Trzech Morgach, Placówkach, Łęgu Ręczyńskim - wsiach położonych w dolinie Pilicy), a także przejawy zmniejszającego się zainteresowania lub rezygnacji z ich użytkowania (np. w Rokitnicy, Kolonii Ldzań, Czarnym Lesie, Mierzynie, Kuźnicy Żerechowskiej).

Miejscami intensywnego użytkowania rekreacyjnego, zakładanymi najpierw w granicach miast, a później w strefie podmiejskiej Łodzi były pracownicze ogródki działkowe. Ich niewielkie rozmiary, zazwyczaj do kilkuset metrów kwadratowych, powodują poczucie stłoczenia z racji małej powierzchni wokół domku lub altanki, często z powodu sąsiedztwa innych działkowiczów, ograniczających prywatność i zakłócających komfort wypoczynku. Pomimo tych mankamentów ogródki działkowe pozostają ważnym miejscem wypoczynku mieszkańców miast, jakkolwiek nie obserwuje się powstawania nowych obiektów tego rodzaju.

Kolejną, lecz stosunkowo rzadko spotykaną, formą indywidualnych działek letniskowych są dawne siedliska zabudowań typu zagrodowego, zaadaptowane przez nowych właścicieli do funkcji rekreacyjnych. Stare drewniane lub murowane ściany budynków mieszkalnych zazwyczaj przykryte są nowymi dachami, a inne budynki gospodarcze pełnią rolę garaży, schowków lub dodatkowych pomieszczeń noclegowych. Elementami towarzyszącymi są ogrody ze skalniakami, a na starannie utrzymanych trawnikach niejednokrotnie są eksponowane stare wozy konne, pługi i inne narzędzia rolnicze, nawiązujące do genezy siedliska.

Na terenach o dużej atrakcyjności turystycznej, zazwyczaj leśnych w sąsiedztwie dużych rzek lub zbiorników wodnych, występują ośrodki wczasowe, które w przeszłości były miejscem zbiorowego wypoczynku urlopowego pracowników i ich rodzin. Jak wskazują dane zamieszczone w tabeli 1, ich liczba znacząco się zmniejszyła. Zakładowe ośrodki wczasowe i ośrodki kolonijne w okresie transformacji ustrojowej przechodziły czas stagnacji lub regresu. Część obiektów uległa likwidacji, część podlegała różnym formom przekształceń własnościowych. Niektóre ośrodki zostały sprywatyzowane, przechodząc w całości pod zarząd nowego właściciela lub w wyniku prywatyzacji pracowniczej teren był dzielony, a poszczególne domki kempingowe przejmowali pracownicy, posiadający prawo pierwokupu części majątku trwałego ośrodka.

Wysoki potencjał agroturystyczny regionu łódzkiego, który zdaniem J. Wojciechowskiej (2009) wynika z istnienia dużej, blisko milionowej aglomeracji, generującej popyt oraz dominacji rodzinnych gospodarstw rolnych, mogących kształtować podaż, jest wykorzystany w niewielkim stopniu. Świadczy o tym liczba około 250 gospodarstw agroturystycznych, skoncentrowanych głównie w najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo gminach nadwarciańskich, nadpilicznych i na obszarze Wzniesień Łódzkich. Wśród przyczyn słabego zainteresowania

agroturystyką mieszkańców Łodzi wspomniana autorka wymienia tradycje wypoczynku na własnych działkach, tradycje wyjazdów wakacyjnych nad morze lub w góry, a także korzenie wiejskie i przeświadczenie, że zna się wieś, w której nie ma nic ciekawego.

Dewastacja obiektów rekreacyjnych wypoczynku indywidualnego i zbiorowego

Ustawicznym problemem właścicieli sezonowo użytkowanych „drugich domów”, działek letniskowych, ogródków działkowych jest niepokój o pozostawiony dobytek. W przypadku zwartych osiedli regułą stało się korzystanie z usług prywatnych firm ochrony mienia. Permanentne grabieże, niejednokrotnie połączone z dewastacją budynków, płotów, instalacji wodnych i elektrycznych, sprawiają że posiadanie własnej działki bywa przyczyną zniechęcenia i irytacji, często kończących się rezygnacją z dalszego użytkowania. Krajobrazowym następstwem tych sytuacji są zdewastowane tereny porekreacyjne, których fizjonomia odstrasza potencjalnych nabywców gruntów pod zabudowę letniskową. Przykładem terenów ustawicznie doświadczanych aktami wandalizmu są m.in. działki w granicach obrębu geodezyjnego Mierzyn, położone w malowniczych okolicach zbiornika retencyjnego „Cieszanowice” na Luciaży, gdzie ruiny zdewastowanych kempingów szpecą miejscowe zbiorowiska borów sosnowych.

W wyniku transformacji ustrojowej upadek nierentownych zakładów pociągnął za sobą likwidację części zakładowych ośrodków wczasowych. Niektóre z nich, zamknięte od wielu lat, straszą ruinami murowanych pawilonów, pozostałościami po domkach kempingowych, stalowymi konstrukcjami zdewastowanych mostów, zniszczonymi betonowymi basenami kąpielowymi, zarastającymi boiskami i kortami tenisowymi, resztkami fundamentów i podmurówek, metalowymi elementami infrastruktury technicznej. Krajobrazy takie możemy oglądać na obszarze dawnego Ośrodka Wypoczynkowego w Grotnikach w sąsiedztwie kąpieliska nad Lindą, na terenie niefunkcjonującego Ośrodka Wczasowo-Wypoczynkowego „Uroczysko” w Załęczu Małym, w chylącym się ku upadkowi Ośrodka Wypoczynkowym w Antoninie nad Wartą (Krysiak 2006, 2009).

Ekologiczno-krajobrazowe konsekwencje koncentracji osadnictwa letniskowego

Koncentracja osadnictwa letniskowego na ubogich, nadmiernie przepuszczalnych siedliskach pochodzenia wodnolodowcowego, eolicznego i rzecznoego stwarza szereg zagrożeń natury ekologicznej. Jednym ze skutków rozwoju zwartych osiedli rekreacyjnych są zanieczyszczenia punktowe i obszarowe, zagrażające jakości gleb oraz pierwszego horyzontu wód podziemnych. Zaopatrzenie części działek w wodę z sieci wodociągowych, przy jednoczesnym braku systemów kanalizacyjnych generuje znaczne ilości ścieków bytowych. Trafiają one do licznych szamb, które z przyczyn ekonomicznych zazwyczaj nie są uszczelniane od dołu.

Mankamentem większości siedlisk piaszczystych jest niewielka odporność mechaniczna, która w połączeniu z intensywnym użytkowaniem rekreacyjnym często skutkuje zniszczeniem pokrywy roślinnej i glebowej. W sposób szczególnie do tej formy degradacji przyczyniają się agresywne dla środowiska gruntowego pojazdy terenowe – samochody, motocykle, a w szczególności quady.

Ekologiczną konsekwencją rozwoju osiedli rekreacyjnych, zwłaszcza tych rozprzestrzeniających się wzdłuż dolin rzecznych i na obrzeżach kompleksów leśnych, jest postępująca fragmentacja ekosystemów. Zwarte osiedla z długimi ciągami ogrodzeń są elementami barierowymi dla wielu gatunków zwierząt. Taką niekorzystną sytuację możemy zauważyć m.in. w Grotnikach, gdzie tereny rekreacyjne, otoczone rozległymi kompleksami leśnymi, na znacznej długości zamykają dostęp do wody płynącej w korycie Lindy, a także w Kęblinach, gdzie ciąg przylegających do siebie działek letniskowych uniemożliwia dostęp do dna doliny Moszczenicy. Podobną sytuację obserwujemy w lasach prywatnych zamienionych na tereny rekreacyjne. W przypadku regularnych układów osiedli istnieją wąskie, równoległe przebiegające ulice, umożliwiające właścicielom dostęp do poszczególnych nieruchomości, a osobom postronnym możliwość spaceru wzdłuż płotów śródleśnych działek. Są również osiedla w całości otoczone zewnętrznym ogrodzeniem, gdzie osoby postronne nie mają możliwości wstępu do lasu (np. osiedle letniskowe w Czarnym Lesie koło Wadlewa).

Bardzo ważnym przejawem transformacji krajobrazów wiejskich było porzucanie działalności rolniczej i powstawanie rozległych obszarów odłogów. Porzuczone pola, łąki i pastwiska stały się terenami regeneracji

i sukcesji, miejscami odzyskującymi spontaniczną pokrywą roślinną. To właśnie te tereny szczególnie często stawały się miejscami chętnie zajmowanymi przez różnorodne formy osadnictwa letniskowego. Konsekwencją krajobrazową takiego połączenia jest bardzo częste współwystępowanie działek wypoczynkowych z terenami odlogów, często odznaczających się znacznym stopniem zaawansowania sukcesji wtórnej. Całkowity zanik funkcji rolniczych może być również niekorzystny dla krajobrazu rekreacyjnego. Na przykład zaprzestanie wypasu i koszenia użytków zielonych na terasach zalewowych w sąsiedztwie osiedli letniskowych skutkuje dynamicznym zarastaniem dna dolinnego, niekiedy w stopniu znacznie utrudniającym dostęp do koryta rzecznego. Rzeka, której walory przyrodnicze, estetyczne i widokowe często decydowały o wyborze miejsca pod zagospodarowanie letniskowe, traci swą atrakcyjność z powodu braku możliwości użytkowania rekreacyjnego strefy brzegowej. Powyższą sytuację można już zauważyć na terasie zalewowej Pilicy w Łęgu Ręczyńskim. Charakterystycznymi elementami chętnie wprowadzanymi na teren osiedli letniskowych są różnego typu zbiorniki wodne, stawy, oczka, dające możliwość wędkowania. Aspekt ekologiczny ich obecności jest zazwyczaj pozytywny, bowiem urozmaicają strukturę krajobrazu, przyczyniając się jednocześnie do wzrostu różnorodności biologicznej w pobliżu utworzonych akwenów.

Wnioski

1. Krajobrazy wiejskie regionu łódzkiego w ostatnich dziesięcioleciach stały się miejscem znaczących przemian użytkowania ziemi. Znaczna część tych zmian związana jest z rozwojem funkcji turystycznych w coraz większym stopniu zastępujących dotychczasowe użytkowanie rolnicze lub rolniczo-leśne.
2. Prawidłowością w rozmieszczeniu osadnictwa letniskowego jest jego znaczna koncentracja w 30-kilometrowym pasie bezpośrednio otaczającym Łódź, a także na atrakcyjnych pod względem turystycznym terenach nadpilicznych i nadwarciańskich.
3. Lokalizacja skupisk zabudowy letniskowej w regionie łódzkim nawiązuje do miejsc występowania siedlisk wytworzonych z piasków i żwirów wodnolodowcowych, piasków eolicznych oraz piasków i żwirów rzecznych teras nadzalewowych, gdzie potencjał produktywności biotycznej nie pozwala na efektywne użytkowanie rolnicze.
4. Najczęściej spotykaną formą osadnictwa letniskowego są osiedla „drugich domów”, szczególnie licznie występujące na terenach przylegających do aglomeracji łódzkiej oraz skupiska działek letniskowych z zabudową typu kempingowego.
5. Głównymi konsekwencjami ekologicznymi koncentracji zabudowy rekreacyjnej są: zanieczyszczenie gleby i wód podziemnych, fragmentacja ekosystemów, mechaniczna degradacja pokrywy glebowej. Za pozytywne przemiany uznać należy wzrost różnorodności biologicznej i naturalności krajobrazu, dokonujący się w sąsiedztwie terenów rekreacyjnych za sprawą zarastających gruntów porolnych.

Literatura

- Drzewiecki M., 1992. Wiejska przestrzeń rekreacyjna. Instytut Turystyki. Warszawa, p. 152.
- Krysiak S., 2006. Wpływ użytkowania rekreacyjnego na zmiany fizjonomii krajobrazów dolinnych w świetle przykładów z dorzecza Warty, Pilicy i Grabi. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, T. XVIII, p. 277-281.
- Krysiak S., 2008. Contemporary land-use changes in Central Poland. *Papers on Global Change IGPB*. No 15, p. 89-103.
- Krysiak S., 2009. Ekologiczne aspekty przemian krajobrazów wiejskich Polski środkowej na obszarach występowania osadnictwa turystycznego. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, T. XXV, p. 19-26.
- Makowska-Iskierka M., 2004. Przemiany morfologii osiedla wypoczynkowego na przykładzie Miasta-Ogrodu Sokolniki. *Turyzm*, t. 14, z. 1, p. 5-19.
- Rocznik statystyczny województwa łódzkiego 2009. Urząd Statystyczny w Łodzi, p 379.
- Szkup R., 2003. Kształtowanie podmiejskiej przestrzeni wypoczynkowej – przykład zachodniego sektora strefy podmiejskiej Łodzi. *Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego*, Łódź, p. 200.

- Wiluś R., 1997. Rozwój funkcji turystycznej w dolinie rzeki Warty na odcinku od Działoszyna do Uniejowa. Szlakami Nauki, nr 24, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, p. 218.
- Wojciechowska J., 1998. Kolonizacja turystyczna terenów nadpilicznych. Szlakami Nauki, nr 26, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, p. 159.
- Wojciechowska J., 2009. Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, p. 167.
- Włodarczyk B., 1999. Przemiany form aktywności turystycznej – przykład krawędzi Wyżyny Łódzkiej. Szlakami Nauki, nr 29, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, p. 194.

